

Jordlösa: På liv och död

Mord och förföljelser av politiskt aktiva på den brasilianska landsbygden har länge pågått i det tysta. Särskilt drabbade är urfolken och de jordlösa i Amazonasregionen. MST, de jordlösas rörelse, står ofta i brännpunkten för dessa konflikter. – Vi jagas överallt. Det är ett helvete, berättar Charles Trocate, aktivist i MST i delstaten Pará.

Charles Trocate drar fingrarna över sitt skägg. Rummet är unket och varmt. Väggarna klädda med överlastade bokhyllor. Tjocka volymer av Marx, Brecht och Che Guevara är tätt staplade längs trähyllorna.

– Det är ett klasskrig, konstaterar Charles och torkar sina svettiga glasögon. De stora markägarna, så väl de brasilianska, som de transnationella företagen, de jagar och mördar oss systematiskt.

I sexton år har Charles varit aktiv i *Movimento dos Trabalhadores Sem Terra* också kallade MST, de jordlösas rörelse i Brasilien. För några veckor sedan, den 18 april, sköts nio jordlösa MST-aktivister och en säkerhetsvakt under en konfrontation i Charles hemstad Pará i norra Brasilien. Mord och förföljelser av politiskt aktiva på landsbygden i Pará har pågått länge. Endast enstaka fall har uppmärksammats i media. Mordet på den nordamerikanska missionären Dorathy Stang 2005 och massakern av nitton jordlösa bönder i Eldorado dos Carajás 1996 är undantag som nådde de brasilianska och svenska TV-tittarna. Vardagsvåldet, hoten och osäkerheten de som är socialt engagerade lever under rapporteras sällan. Den kristna jordrättighetsrörelsen *Comissão Pastoral da Terra*, CPT, uppger att de senaste trettiosex åren har över 800 mord, knutna till marktvister, registrerats i delstaten Pará. Av de tjuogoåtta mordena förra året, var hälften av dessa riktade mot urfolk och 72 procent av dessa i Amazonasregionen.

– Ja, jag har hotats, berättar Charles och fortsätter: jag har inte vågat sova hemma på flera månader. Jag kan inte röra mig på offentliga platser länge. Ibland ringer mobiltelefonen och någon... ja, de hotar mig. Men så är det för oss MST-aktivister i Pará.

Blodig förlängning

Våldsspiralen i Pará är inte unik, utan en blodig förlängning av de sociala problem som kokat på den Brasilien landsbygden i decennier. De närmast feudala

maktstrukturerna, som i allians med multinationella företag, pressat den brasilianska glesbygdsbefolkningen till bristningsgränsen har möts med motstånd.

Starkast bland dessa motståndsgupper är MST, som sedan 1984 organiserat människor från samhällets utkanter; bönder, lantarbetare, urfolk och stadsbor, för att gemensamt motstå de stora markägarnas maktmonopol. Genom att ockupera och bosätta sig på improduktiva eller socialt skadliga storgods – där till exempel slavarbete, illegala växtgifter och genmanipulerade grödor används – har MST pressat regeringen att expropriera mark och omfördela jord till de jordlösa.

Med hänvisning till den Brasilianska konstitutionen, som möjliggör för regeringen att ingripa då mark "inte fyller sin sociala funktion", har MST på laglig väg lyckats bestrida storgodsägarnas markkoncentration och regeringens skyldighet till jordreform. Idag, efter tusentals genomförda jordockupationer, ofta under långvariga och svåra förhållanden, har MST säk-

Charles Trocate. Foto: Filipe Canova

rat mark tillgångar till över 350 000 tidigare jordlösa familjer. Förhoppningen om att kunna äga sin egen jordlott och därmed besitta resurserna till sin egen självförsörjning har varit MST:s stora katalysator. Cirka 100 000 jordlösa familjer bor i dagsläget i ockupationsläger runt om i landet.

– Men vi måste vara pålästa och organiserade, annars blir vi helt överkörda, berättar João Paulo Rodrigues, som är representant för MST:s nationella styrelse, medan han lyfter upp ett exemplar av MST:s egna tidsskrift *Sem Terra*.

I sin tjugofemåriga historia har MST:s försvar av de jordlösas rättigheter sträckt sig långt bortom enbart kampen för jord. Organiseringen av familjer i ockupationsläger och bosättningar ses också som en möjlighet att stärka de jordlösa som politiska subjekt. Genom att uppmuntra kooperativa arbetsformer, studier och demokratiska arbetssätt försöker MST lägga grunden för en landsbygdsbefolkning bättre rustad för att försvara sina rättigheter. Skolor, studiecirklar och arbetsgrupper organiseras i ockupationslägren. Tidningar, böcker och dokumentärfilmer distribueras som studieunderlag för familjerna. Läs-och-skrivkurser anordnas för de många analfabeterna och teman som ekologisk odling, kapitalism och jämställdhet diskuteras regelbundet.

En procent

I Brasilien, Sydamerikas territoriellt och ekonomiskt största land, där 47 procent av den brukbara jorden ägs av endast en procent av landets befolkning, har landets maktelit reagerat med avsky för rörelsen, som öppet vill förändra den rådande samhällsordningen.

Så som jordkoncentrationen, är mediekontrollen i Brasilien samlad i händerna på ett fåtal. Sedan militärdiktaturens tid har nyhetsspridningen i landet dominerats av meganätverket Globo, vars dominans på mediekartan omsluter bland annat landets ledande dagstidning och populäraste TV-kanal. Joao Paulo Rodrigues menar att mediebilderna av de sociala rörelserna som framställs i dessa medier systematiskt skildrar dem som farliga och kriminella.

– Knappt någon diskussion ägnas åt bakgrunden och de djupa sociala klyftorna som ligger bakom dessa gruppers mobilisering. Charles Trocate skakar på huvudet och beklagar sig om medierapporteringen som MST fick den 18 april, då en konfrontation mellan säkerhetsvakter och jordlösa slutade i skottlossning.

Ett tv-team kopplat till nätverket Globo flögs upp i ett privatplan inhyrt av den multinationella koncernen vars storgods MST ockuperat. Efter att journalisterna anlände filmades en våldsam konfrontation mellan jordlösa och säkerhetsvakter. Tv-journalisterna på plats filmade skottdramat, där en säkerhetsvakt och åtta jordlösa bönder skadades. Charles menar att konfrontationen var planerad av storgodsägarna och att journalisterna flugits in med syfte att lura MST in i en mediefälla.

Rubrikerna som följde i brasiliansk press var mörka för MST. Dramaturgin framställde skeendet så som att MST varit den våldsamma parten. De tungt beväpnade säkerhetsvakter som sköt ockupanter utmålades som att ha agerat i självförsvar. Därutöver anklagades MST för att ha hållit journalisterna "gisslan" och använt dem som "mänskliga sköldar" under konfrontationen. Oppositionspolitiker och journalistkåren fördömde rörelsen unisont, presidenten för den högsta domstolen krävde ytterligare krafttag mot rörelsen. MST:s redan bräckliga legitimitet skadades ytterligare.

Annan verklighet

Det fanns dock en annan verklighet bortom de stora mediernas blickfång. Såväl polisen, MST som journalisterna på plats dementerade att någon skulle ha "hållits gisslan" eller använts som "mänsklig sköld". Därtill nämndes det inte att en jordlös bonde, som varit ute och samlat ved tidigare denna morgon, hade tillfångatagits och misshandlats av säkerhetsvakter strax innan konfrontationen. Det var mot denna bakgrund som MST:s ockupanter närmade sig storgodset, för att gemensamt försöka hjälpa sin tillfångatagna kamrat. Dessa detaljer rymdes inte i rapporteringen. Istället upprepades bilden av att sociala rörelser som våldsmakare och aggressiva.

Trots att MST avvisar alla former av våldsam motstånd skadades även rörelsens legitimitet i februari 2009. Fyra säkerhetsvakter dödades och en jordlös bonde skadades under en konfrontation i delstaten Permanbuco. Händelserna genererade en våg av reaktioner från inflytelserika högerpolitiker, som länge krävt en terroriststämpling av rörelsen.

Charles ser sammanbiten ut. De senaste månaderna har varit svårsmälta. MST-aktivister i hans hemstat Pará har fängslats. Själv har han åtalats för uppvigling i sin hemstat efter en intervju med tv-kanalen Globo. I Rio Grande do Sul i södra Brasilien har MST:s skolor stängts, överallt haglar attackerna mot rörelsen.

– Det är ett helvete just nu, konstaterar Charles. Nästa år är det valår. Att hacka på oss vinner röster. Regeringspartiet PT har anklagas för att inte vara tillräckligt hårda. Finanskrisens baksmälla har också spelat sin roll. I takt med den växande arbetslösheten och storföretagen som sväljer de små, har investeringar i markegendom blivit lönsammare. Storföretagen hårdnar sitt grepp om marken. Angreppen mot oss som protesterar hårdnar med. Våldet och förföljelserna kommer att bli värre, befarar Charles.

– Men vi har inte råd att intellektualisera, fortsätter han. Vi tar ställning. Vi måste ta ställning. Det handlar ju om våra liv. Vår natur. Och om inte vi trodde vi kunde vinna hade vi gett upp för länge sedan.

Max da Rocha